

Ковбатюк М.В., Гриб В.А.

ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ

У статті запропонована розроблена методика рейтингової оцінки морських торговельних портів на основі полікритеріального методу, який дає змогу врахувати при визначенні рейтинга не лише виробничо-фінансові показники, але й споживчі.

Ключові слова: морський торговельний порт, полікритеріальне рейтингування, рейтинг, принципи рейтингування.

Постановка проблеми. Проблема розвитку рейтингового оцінювання полягає у недостатній відкритості інформації та труднощах пов'язаних з наявністю великої кількості критеріїв, які не завжди погоджені між собою, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень. Все це підтверджує доцільність застосування рейтингових методик для прийняття рішень в напрямку підвищення ефективності роботи морських торговельних портів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти визначення рейтингової оцінки підприємств висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: А.Д.Шеремета, Р.С. Сайфуліна, В.В. Ковальова, О.Н. Волкової, К.В. Ізмайлової, Р.О. Костирко, Г.В. Савицької, Г.І. Просветова та інших. Аналіз останніх досліджень показав, що залишаються невирішеними численні аспекти проблеми впровадження рейтингової оцінки. Сьогодні актуальною залишається дискусія з приводу розробки методу, який би враховував одночасно всі найважливіші фактори.

Мета статті. Виходячи з сучасних динамічних умов діяльності морських торговельних портів для забезпечення ефективного функціонування виникає необхідність існування рейтингів, що дозволяє визначити стан досліджуваного підприємства. Оскільки серед існуючих методик рейтингової оцінки не існує загальної, яка б охарактеризувала підприємство як за фінансовими, так і споживчими показниками, було вдосконалено методіку полікритеріального рейтингування та розраховано рейтинг морських торговельних портів за визначеною методикою.

Викладення основного матеріалу. Велика різноманітність методів рейтингування, котрі пропонуються та застосовуються суб'єктами рейтингування на сьогоднішній день, з одного боку, сприяє динамічному розвитку рейтингової діяльності та її проникненню у найрізноманітніші сфери та напрямки людської діяльності, а з іншого ускладнює процес побудови рейтингової системи оцінювання, адже породжує необхідність проведення спеціальних аналітичних процедур з метою вибору найбільш оптимального методу рейтингування. Крім того, різноплановість та багатоманітність існуючих рейтингових методик не забезпечує єдність, співвимірність та зіставленість результатів рейтингування і в значній мірі дозволяє ними маніпулювати.[1, 2, 3]

Дослідження особливостей функціонування сучасних морських торговельних портів продемонструвало, що їх рейтингове оцінювання вимагає комплексності та багатовимірності з метою врахування результативності усіх сфер функціонування та формування адекватного узагальнювального вимірника ефективності - рейтингу. За таких умов виняткового значення набуває полікритеріальний підхід до рейтингового оцінювання суб'єктів господарювання. Розробка методіки рейтингів необхідна для виправлення недоліків в рейтинговому оцінюванні морських торговельних портів. Однак у науці до сьогодні не представлено єдиного

алгоритму побудови рейтингу морських торговельних портів. Різні автори розраховують власні рейтинги на основі правового законодавства та кодексів досліджуваних країн. Крім того, рейтинги, як правило, призначені тільки для оцінки фінансових показників та не враховують специфіку діяльності роботи морських торговельних портів.

Полікритеріальне рейтингування, на відміну від моновимірною підходу, дає змогу на основі спеціально розробленого показників - критеріального інструментарію дослідити не лише фінансові показники але й споживчі. [4]

На основі вище сказаного було розроблено методика яка б враховувала як фінансові так і споживчі показники. Сутність даного підходу зображена на рис. 1.



Рис. 1. Складові узагальнювальної рейтингової оцінки

При цьому забезпечуються передумови не лише для формування узагальнювального рейтингового показника, що комплексно відображає стан морських торговельних портів, а й уможливується відстежування сили та напряму по елементного впливу кожної із зазначених сфер на підсумкове значення рейтингу з метою прийняття управлінських рішень.

Другим важливим моментом є визначення системи показників за якими проводиться рейтингова оцінка. Враховуючи обмежений доступ до інформації, пропонується наступна система показників (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік показників для формування рейтингу морських торговельних підприємств

<i>Виробничо-фінансові показники</i>		<i>Споживчі показники</i>
<i>Ключові сфери функціонування об'єктів рейтингування</i>	<i>Показники</i>	
Показники оцінки ліквідності	Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття)	Наявність експедиторських послуг
	Коефіцієнт автономії	
	Коефіцієнт фінансового важеля	Наявність страхування вантажу
Показники оцінки прибутковості господарської діяльності	Рентабельність активів	Наявність складських приміщень
	Рентабельність чистого прибутку	
	Рентабельність власного капіталу	
Виробничі показники	Обсяг вантажообігу	Наявність упаковки вантажу
	Пропускна спроможність порту	

У загальному вигляді методика визначення рейтингової оцінки підприємств, що аналізується представлена на рис.2.

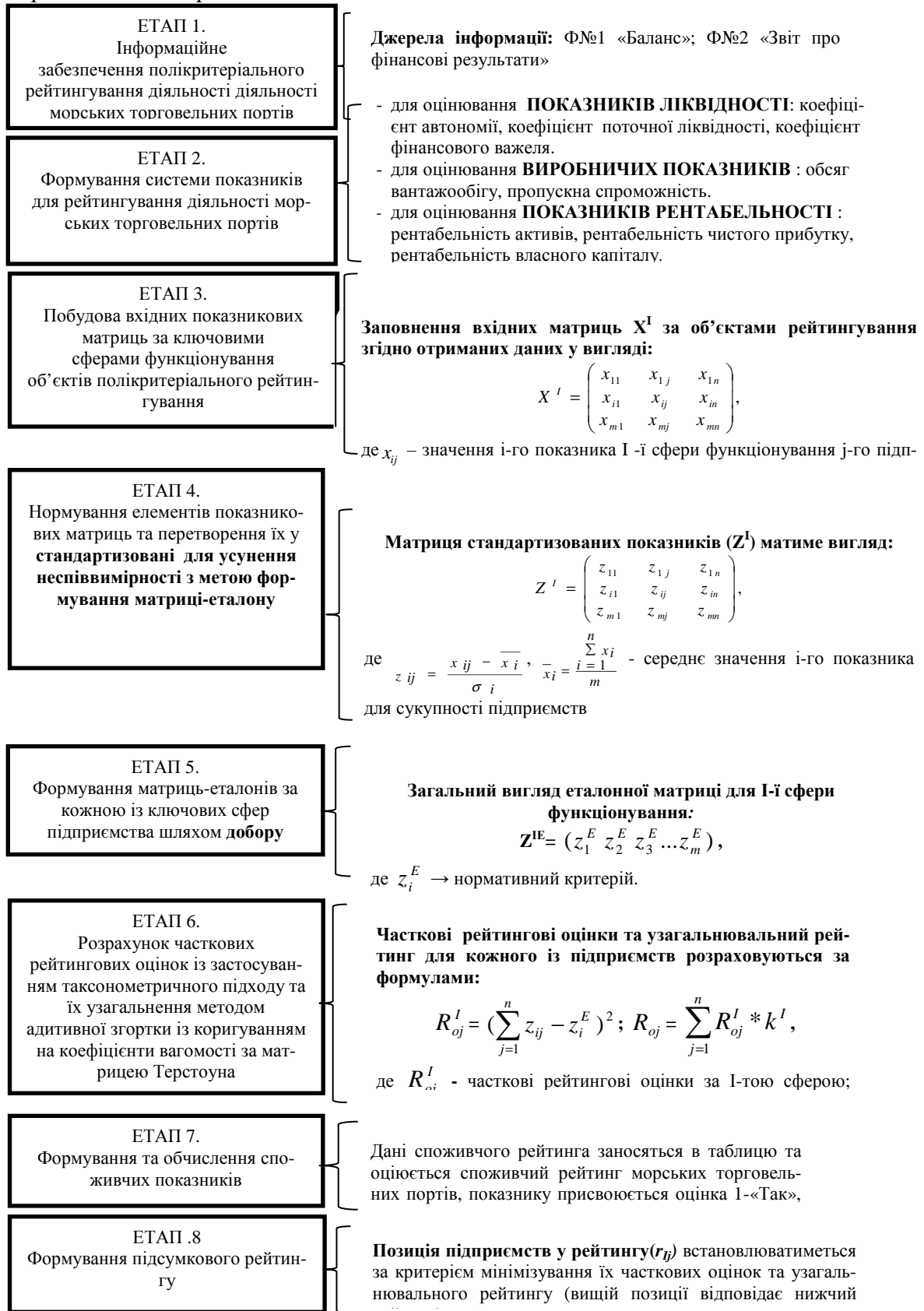


Рис. 2. Методика реалізації рейтингування морських торговельних портів

Визначальним моментом в процесі реалізації технології полікритеріального рейтингуван-

ня підприємств є формування показникових матриць X^1 розмірністю $n*m$ за кожною із сфер функціонування морських торговельних портів.

Підсумкова рейтингова оцінка повинна враховувати всі важливі параметри фінансового стану та споживчого рейтингу підприємства. Тому об'єктивна оцінка результатів можлива тільки при правильному виборі відповідних показників.

З метою дотримання принципу оптимальної чисельності та інших принципових засад, на базі яких здійснюється відбір показників для здійснення рейтингового оцінювання, за кожним із векторів обрано 3 репрезентативні показники, котрі у комплексі формують найбільш об'єктивну та повну картину про ефективність функціонування досліджуваних підприємств.

Розрахунок рейтингу морських торговельних портів України за запропонованою методикою дозволив отримати наступні часткові рейтингові оцінки за сферами функціонування (табл. 2).

Таблиця 2

Узагальнення результатів рейтингування морських торговельних портів

Перелік підприємств – об'єктів рейтингування	Результати рейтингування			
	Часткові рейтингові оцінки за сферами, Ro^i			
	Виробничі показники	Показники оцінки ліквідності	Показники оцінки прибутковості господарської діяльності	Узагальнювальні рейтингові оцінки
1.Одеський порт	0,02	5,66	18,49	8,05
2.Іллічівський порт	0,22	23,43	0,76	8,14
3.порт «Южний»	0,01	6,81	0,36	2,39
4.Білгород-Дністровський порт	2,07	14,29	2,04	6,13
5.Миколаївський порт	2,08	14,31	2,05	6,14
6.Керченський порт	3,17	14,82	3,39	7,13
7.Севастопольський порт	5,66	48,30	2,96	18,97
8.Феодосійський порт	4,16	29,27	4,41	12,61
9.Ялтинський порт	5,88	40,45	2,59	16,31
10.Євпаторійський порт	4,97	4,84	0,81	3,54
11.Маріупольський порт	0,48	8,12	0,01	2,87
12.Бердянський порт	4,62	53,58	8,24	22,15
13.Херсонський порт	4,33	50,66	1,77	18,76
14.Скадовський порт	5,57	39,82	4,48	16,2
15.Ренійський порт	4,93	28,09	2,62	11,88
16.Ізмаїльський порт	3,28	41,99	1,51	15,6
17.порт «Октябрськ»	4,54	30,80	1,10	12,14
18.порт Усть-Дунайськ	5,86	46,65	3,13	18,54

Наступним етапом є побудова рейтингу за споживчими показниками. Дані споживчих показників заносяться в таблицю та оцінюється споживчий рейтинг морських торговельних портів, показнику присвоюється оцінка 1-«Так», 0-«Ні» (табл. 3).

На основі двох отриманих значень визначається загальна рейтингова оцінка портів, яка наведена в таблиці 4.

Узагальнювальний рейтинг споживчих показників

<i>Перелік підприємств – об'єктів рейтингування</i>	<i>Результати рейтингування споживчого показника</i>					<i>Загальний рейтинг</i>
	<i>Наявність експертських послуг</i>	<i>Наявність страхування вантажу</i>	<i>Наявність складських приміщень</i>	<i>Наявність упаковки вантажу</i>	<i>Сума балів</i>	<i>Узагальнювача рейтингова оцінка</i>
1.Одеський порт	1	1	1	1	4	1
2.Іллічівський порт	0	0	1	1	3	2
3.порт «Южний»	1	1	1	0	3	2
4.Білгород-Дністровський порт	0	0	1	0	1	4
5.Миколаївський порт	0	1	1	1	3	2
6.Керченський порт	0	1	1	1	3	2
7.Севастопольський порт	0	0	1	0	1	4
8.Феодосійський порт	1	0	0	1	2	3
9.Ялтинський порт	1	1	1	1	4	1
10.Євпаторійський порт	1	1	0	0	2	3
11.Маріупольський порт	1	0	1	1	3	2
12.Бердянський порт	0	0	0	0	0	0
13.Херсонський порт	1	0	1	0	2	3
14.Скадовський порт	1	1	0	1	3	2
15.Ренійський порт	1	1	1	1	4	1
16.Ізмаїльський порт	1	1	0	0	2	3
17.порт «Октябрськ»	1	1	1	1	4	1
18.порт Усть-Дунайськ	1	0	1	1	3	2

Провівши аналіз фінансових та споживчих показників можна зробити висновок, що полікритеріальне рейтингове оцінювання морських торговельних портів на базі формування часткових рейтингових оцінок та узагальнювального рейтингу дає змогу оцінити позицію конкретного об'єкта рейтингування серед його конкурентів. За рахунок рейтингової оцінки споживчої сфери, цей підхід дає можливість детальніше проаналізувати діяльність морських торговельних портів. Як видно із таблиці 4, найуспішнішим підприємством за даними рейтингу за споживчими та фінансовими показниками є саме порт «Южний». Протилежна ситуація склалась за вказаними показниками у Севастопольському порту, що й спричинило його поточну позицію у досліджуваній галузі.

Провівши порівняльний аналіз методик рейтингового оцінювання наведений в таблиці 5, можна зробити наступні висновки. «Національний морський рейтинг»[5] не дає повного аналізу напрямків функціонування підприємства, так як рейтингування проводиться за недостатньою кількістю показників, не враховує показники які б краще охарактеризували якості порту на які б звернув увагу споживач, це не дає змогу зробити об'єктивну оцінку морських торговельних портів України.

Узагальнення результатів рейтингування морських торговельних портів

Перелік підприємств – об'єктів рейтингування	Результати рейтингування					
	Поелементні рейтингові оцінки за сферами, Ro^i					
	Виробничі показники	Показники оцінки ліквідності	Показники оцінки прибутковості господарської діяльності	Рейтингова оцінка (споживчого показника)	Рейтингова оцінка (фінансового показника)	Рейтинг
1.Одеський порт	2	2	18	1	23	6
2.Іллічівський порт	3	8	3	2	16	2
3.порт «Южний»	1	3	2	2	8	1
4.Білгород-Дністровський порт	5	5	8	4	22	4
5.Миколаївський порт	6	6	9	2	23	5
6.Керченський порт	7	7	14	2	30	9
7.Севастопольський порт	16	16	12	4	48	18
8.Феодосійський порт	9	10	15	3	37	12
9.Ялтинський порт	18	13	10	1	42	14
10.Євпаторійський порт	13	1	4	3	21	3
11.Маріупольський порт	4	4	1	2	32	11
12.Бердянський порт	12	17	17	0	46	16
13.Херсонський порт	10	18	7	3	38	13
14.Скадовський порт	15	12	16	2	45	15
15.Ренійський порт	14	9	11	1	31	10
16.Ізмаїльський порт	8	14	4	3	29	8
17.порт «Октябрськ»	11	11	5	1	28	7
18.порт Усть-Дунайськ	17	15	13	2	47	17

Таблиця 5

Порівняльний аналіз рейтингових оцінок за різними методикам

Перелік підприємств – об'єктів рейтингування	Результати рейтингування			
	Рейтинг за розрахунком	Національний морський рейтинг		
		Рекорди вантажобігу	Рейтинг по абсолютному зростанню вантажу (тис. тонн)	Рейтинги за темпами вантажобігу (%)
Порт «Южний»	1	2	1	4
Іллічівський порт	2	4	-	-
Євпаторійський порт	3	12	-	1

Порівняльний аналіз рейтингових оцінок за різними методикам

<i>Перелік підприємств –об’єктів рейтингування</i>	<i>Результати рейтингування</i>			
	<i>Рейтинг за розрахунком</i>	<i>Національний морський рейтинг</i>		
		<i>Рекорди вантажообігу</i>	<i>Рейтинг по абсолютному зростанню вантажу (тис. тонн)</i>	<i>Рейтинги за темпами вантажообігу (%)</i>
Білгород-Дністровський порт	4	14	7	-
Миколаївський порт	5	5	5	6
Одеський порт	6	1	-	7
порт «Октябрськ»	7	11	-	-
Ізмаїльський порт	8	7	-	-
Керченський порт	9	6	3	2
Ренійський порт	10	13	-	8
Маріупольський порт	11	3	2	-
Феодосійський порт	12	8	4	5
Херсонський порт	13	9	-	3
Ялтинський порт	14	17	-	-
Скадовський порт	15	15	-	-
Бердянський порт	16	10	6	7
Порт Усть-Дунайськ	17	18	-	-
Севастопольський порт	18	16	-	-

На відміну від методики за якою проводила рейтинг компанія «Національного морського рейтингу», полікритеріальний підхід дає змогу відстежувати повний перебіг процесу рейтингового оцінювання, за допомогою цього методу можна виявити сильні та слабкі сторони об’єкту рейтингування.

Висновки. Отже, в статті вдосконалено технологію рейтингового оцінювання морських торговельних портів на засадах полікритеріального підходу. Цей підхід дає змогу відповідальним за рейтингування фахівцям та інших суб’єктів рейтингування комплексно відстежувати повноту перебігу процесу рейтингового оцінювання на підприємстві в розрізі його ключових етапів та підвищить рівень його дієвості в межах управлінської системи. Також метод дозволяє вияви сильні та слабкі сторони кожної з аналізованих сфер та визначити їх вплив на загальний стан морських торговельних портів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Прутула Н.І.* Розроблення способу шкального виміру оцінки фінансового стану підприємств-емітентів // Економіка розвитку. – 2007. – № 3. – С. 87-89.
2. *Мельник О.Г.* Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 344 с.

-
3. Чайка В.В. Застосування рейтингових оцінок фінансового стану та результатів діяльності підприємств// Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. Випуск 14,2011.-124-136 с.
 4. Мельник О.Г., Логвиненко Ю.Л. Особливості добору показників для рейтингового оцінювання діяльності промислових підприємств / О.Г. Мельник, Ю.Л. Логвиненко // Тези доповідей Між-нар. наук.-практ. конференції «Сучасні проблеми економіки та менеджменту» (м. Львів, 10-12 листопада 2011 р.). – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – С. 175-176.
 5. Офіційний сайт «Національний морський рейтинг» <http://rating.portsukraine.com/>

Ковбатюк М.В., Гриб В.А.

ПОЛИКРИТЕРИАЛЬНАЯ РЕЙТИНГОВАЯ ОЦЕНКА МОРСКИХ ТОРГОВЫХ ПОРТОВ

В статье предложена разработанная методика рейтинговой оценки морских торговых портов на основе поликритериального метода, который дает возможность учесть не только производственно-финансовые показатели, но и потребительские.

Ключевые слова: морской торговый порт, поликритериальное рейтингование, рейтинг, принципы рейтингования.

M.V.Kovbatiuk, V.A.Grib

POLYCRITERIAL RATING ACTIVITY OF MARINE TRADE PORTS

The article proposes a developed method of rating activity of marine point-of-sale ports is offered on the basis of polikriterial method which enables to probe not only financial indexes, but also consumer.

Keywords: marine trade ports, polycriterial rating activity, rating, rating activity principles.